

УДК 347.9:346.91

**НЕВИЗНАННЯ ТА ОСПОРЮВАННЯ
КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ЯК
ПІДСТАВИ ЗАХИСТУ
СУБ'ЄКТИВНИХ
КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ**

Володимир ГЕВКО

аспірант,
суддя

Науково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)
Господарський суд Тернопільської області
(Тернопіль)

<https://orcid.org/0000-0003-2716-8113>

Стаття присвячена дослідженню
невизнання та оспорювання суб'єктивних
корпоративних прав особи як підстав для
захисту корпоративних прав.

Констатується відсутність чітких
критеріїв за якими було б можливо
визначити у кожному спірному випадку є
обраний спосіб захисту ефективним, чи
ні, виходячи зокрема з підстав захисту,
призводить до різної правозастосовчої
практики

У даній статті автором робиться
спроба розкрити зміст таких понять як
«невизнання» та «оспорювання» корпора-
тивних прав, визначити їх характерні
ознаки.

Ретельно проаналізовано правову
позицію про оспорювання права у пасив-
ній та активній формі.

Автором були опрацьовані наявні
наукові визначення вказаних понять та
характеристики їх за змістом. А також,
здійснено аналіз судової практики з
питань особливостей захисту невизнаних
або оспорюваних корпоративних прав
особи.

Наводиться приклад оспорюваного
корпоративного права у суді про спори з
визначення розміру частки та розміру
статутного капіталу, при яких особа
звертається за захистом у суд з метою

UDC 347.9:346.91

**NON-RECOGNITION AND
CONTESTATION OF CORPORATE
RIGHTS AS A BASIS FOR THE
PROTECTION OF SUBJECTIVE
CORPORATE RIGHTS**

Gevko, Volodymyr

Post Graduate Student,
Judge

Academician F.H. Burchak Scientific Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine (Kyiv)
Commercial Court of Ternopil region
(Ternopil)

The article is devoted to the study of
non-recognition and contestation of the
subjective corporate rights of a person as
grounds for the protection of corporate
rights.

It is noted that the lack of clear criteria
by which it would be possible to determine
in each disputed case whether the selected
method of protection is effective or not,
based in particular on the grounds of
protection, leads to different law enforce-
ment practices

In this article, the author attempts to
reveal the meaning of such concepts as
"non-recognition" and "challenge" of cor-
porate rights, to determine their charac-
teristic features.

The legal position on disputing the right
in a passive and active form has been
carefully analyzed.

The author elaborated the available
scientific definitions of the specified
concepts and their characteristics according
to their content. Also, an analysis of judicial
practice was carried out on the specifics of
the protection of unrecognized or disputed
corporate rights of a person.

An example of contested corporate law
is given in court about disputes over the
determination of the share size and the size
of the authorized capital, in which a person

визначення розміру своєї частки, учасником з іншого боку виступає як інший учасник, що оспорує розмір частки, так і саме товариство. Як треті особи участь у спорі можуть брати і реєстратори, які мають обов'язок обліку таких часток, і відповідно корпоративних прав, які особа здобуває з них

В результаті дослідження сформовано ряд характерних ознак, які притаманні невизнанню та оспорюванню корпоративних прав. Зокрема, визначено спільні та відмінні риси, які їх характеризують а також особливості захисту права у таких випадках.

Ключові слова: порушення корпоративних прав, невизнання корпоративних прав, оспорювання корпоративних прав, судова практика, захист, спосіб захисту, ефективний спосіб захисту, корпоративні права

Ефективний захист корпоративних прав у суді є бажаним для кожної особи, яка потребує такого захисту. Проте відсутність чітких критеріїв за якими було б можливо визначити у кожному спірному випадку є обраний спосіб захисту ефективним, чи ні, виходячи зокрема з підстав захисту, призводить до різної правозастосовчої практики. Вказане потребує посиленої уваги з боку науковців до вивчення питання сутності захисту не лише порушених але й невизнаних та оспорюваних корпоративних прав.

Питанням визначення поняття критеріїв та основних ознак ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних корпоративних прав займалися такі вчені як: В. Луць, О. Вінник, І. Спасибо-Фатєєва, В. Васильєва, О. Кібенко, Н. Кобецька, О. Кашина, О. Ковалишин, Н.Сліпенчук, О. Беляневич., О. Щербина, О. Кологойда, Л. Сіщук, В. Цікало, та інші.

Проте системно дослідження питання змісту та характерних ознак саме невизнаних та оспорюваних корпоративних прав не проводилось, у зв'язку з чим воно потребує додаткового наукового обґрунтування.

Метою статті є ґрунтовний аналіз наявних наукових напрацювань та судових випадків, за якими визначено ознаки та способи захисту невизнаних або оспорюваних корпоративних прав.

Із змісту статті 15 Цивільного кодексу (далі ЦК) України кожна особа має право на захист свого цивільного права не лише у випадку його порушення, але й у разі його невизнання чи оспорювання [7].

У свою чергу, із змісту статей 2,4 Господарського процесуального кодексу (далі ГПК) України юридичні та фізичні особи –мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у корпоративних справах, які за статтею 20 ГПК України віднесені законом до виключної юрисдикції господарських судів [6].

Слід розуміти, що ефективний захист корпоративних прав особи у суді матиме місце лише у випадку, коли вона чітко розрізнятиме підстави, які мають місце для захисту її права, а це - порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивного корпоративного права.

applies for protection to the court in order to determine the size of his share, the participant on the other side acts as another participant who disputes the size of the share, and company. As third parties, registrars who have the duty to account for such shares and, accordingly, the corporate rights that a person obtains from them, can participate in the dispute.

As a result of the study, a number of characteristic features were formed, which are inherent in the non-recognition and contestation of corporate rights. In particular, the common and distinctive features that characterize them, as well as the peculiarities of legal protection in such cases, are determined.

Keywords: violation of corporate rights, non-recognition of corporate rights, contestation of corporate rights, court practice, protection, method of protection, effective method of protection, corporate rights

Якщо поняттю «порушення» корпоративного права присвячено достатньо уваги по визначенні його змісту та характерних ознак серед дослідників корпоративних правовідносин, а також, з цього питання напрацьовано масивну судову практику, то характеристики таких понять як «невизнання» та «оспорювання» корпоративного права уваги серед науки та практики приділено ще досить мало.

Із змісту Словника української мови термін «невизнання», трактується як становище, коли кого-, що-небудь не визнають або не оцінюють по заслугі, належним чином [1.Том 5. Ст. 257].

Серед науковців невизнання права характеризується по різному.

Так, невизнанню цивільного права дається характеристика, як діям учасника цивільного правовідношення, який несе юридичний обов'язок перед уповноваженою особою, які спрямовані на заперечення в цілому або у певній частині суб'єктивного права іншого учасника цивільного правовідношення, внаслідок якого уповноважена особа позбавлена можливості реалізувати своє право [4. Ст. 25].

В іншому випадку невизнання права розуміють, як дію або бездіяльність особи, яка за змістом становить заперечення існування суб'єктивного цивільного права іншої особи, але не має ознак порушення права. Особа яка не визнає чуже право, в жодній із форм не претендує на нього. Невизнання права являє собою пасивне заперечення наявності в особи права, яке безпосередньо не спричиняє шкоду цьому праву, але створює невизначеність у правовому статусі його носія [3. Ст. 180].

Прикладом у корпоративних правовідносинах невизнання корпоративного права особи може слугувати невизнання реєстратором права особи на частку та відмова здійснювати внесення відповідних змін у відомості про юридичну особу в частині відомостей про склад учасників та розмір їх часток.

Іншим прикладом невизнання корпоративного права, яка поширена на практиці, є невизнання зі сторони самої юридичної особи наявності у особи як повного обсягу корпоративних прав так і їх частини.

Таке пасивне невизнання права особи в подальшому призводить до відмови у реалізації цих корпоративних прав та переходить фактично у порушення корпоративних прав особи. Тому, інтерес особи полягає в ефективному своєчасному усуненні випадків, коли її корпоративне право не визнається. У такому разі, особа зацікавлена таке право – підтвердити. Адже, відновлення уже порушеного права є значно «затратнішим» способом захисту, в силу змісту порушення права та його негативних наслідків.

За змістом статей 2,4 ГПК України при невизнанні права особа має можливість звернутись у господарський суд за їх захистом.

Слід розуміти, що у даному випадку особа реалізуючи ті способи захисту, які визначені статтею 16 ЦК України при невизнанні корпоративного права може обрати універсальний спосіб його захисту – визнання права (частина 2 статті 16 ЦК України) [7].

Треба погодитись з думкою науковців, які стверджують, що за допомогою такого способу захисту як визнання права може бути захищене саме право особи, яке не визнається чи оспорюється. У такому випадку, будь – які зміни до існуючих правовідносин не вносяться, а відповідна вимога виконує підтверджувальну функцію: рішенням суду про визнання права надається лише чітка визначеність відповідним правовідносинам. При цьому такий спосіб захисту як визнання права, може бути реалізований виключно у судовому порядку [5. Ст. 150-151]. За приписами статті 20 ГПК України – розгляд таких спорів є прерогативою і юрисдикцією господарських судів, що зовсім не залежить від суб'єктного складу учасників корпоративного спору [6].

Підсумовуючи сказане, можемо сформулювати такі ознаки, які характерні невизнанню корпоративного права:

1. Невизнане право не містить ознак порушеного права.
2. Невизнане корпоративне право створює певну невизначеність у правовому статусі особи, як носія корпоративного права.
3. Множинність учасників у корпоративному спорі про невизнане право, адже є як міні-

мум два учасники, один з яких не визнає корпоративне право іншої особи.

4. Особа, яка не визнає чуже право, в жодній із форм не претендує на нього. Така особа як правило пасивно реагує на особу, яка стверджує, що їй належить корпоративне право - незважаючи такого права.

5. Незвизнане корпоративне право може бути захищене у спосіб його визнання, а не відновлення в силу відсутності ознак порушення корпоративного права.

6. Незвизнане право захищається активними діями особи шляхом звернення нею у суд.

7. У даний час судовий захист незваних корпоративних прав належить до виключної господарської юрисдикції.

Щодо оспорювання права то, із змісту Словника української мови термін «оспорювати» визначено у двох значеннях: перше, - висловлювати свою незгоду з ким-, чим-небудь, брати під сумнів щось; заперечувати, друге, - домагатися відновлення свого права на що-небудь через суд [1.Том 5. Ст. 782].

За правовою позицією поширеною у юридичній літературі оспорювання права полягає в запереченні належності або обсягу цього права без ознак його порушення [5. Ст.138].

Також, існує думка, що оспорювання – це такий стан цивільного правовідношення, при якому між учасниками існує спір з приводу наявності чи відсутності суб'єктивного права у сторін, а також приналежності такого права певній особі. Оспорене право, ще не порушене, але виникає невизначеність у праві зумовлена поведінкою другої сторони стосовно уповноваженого [4. Ст. 25].

Оспорювання права відображає такий стан правовідносин, коли є інша особа, яка в активній чи пасивній формі претендує на право, належне іншій особі, тим самим заперечуючи його. Якщо форма претендування є активною то суб'єктивне цивільне право заперечується у юрисдикційному органі. Якщо таким органом є суд, то особа, чие право оспорюється, може вимагати його визнання шляхом звернення із зустрічним позовом [3. Ст. 180].

За вказаною правовою позицією оспорювання права можливе, як у пасивній, так і активній формі.

Існує і інша думка, за якою оспорювання права асоціюється в більшій мірі із активними діями, які породжують спір між особами, у тому числі і судовий [2. Ст. 94].

Аналізуючи випадки оспорювання корпоративних прав особами вважаємо, що такі в більшості випадків носять активну форму та проявляють себе у активних діях особи, яка захищаючи своє оспорюване корпоративне право повинна вчинити певні активні дії, наприклад, подати позов чи зустрічний позов або вчинити інші дії.

Оспорюване корпоративне право породжує спір, і цей спір повинен бути вирішений, як правило у суді, що однозначно потребує активних дій зі сторони учасників такого спору при оспорюванні корпоративного права - подання позову, зустрічного позову, самостійних вимог третьою особою чи заперечень, тощо. При цьому таких учасників, як мінімум – двоє, і обоє вважають корпоративне право належне їм.

А тому, в силу складу учасників, і змісту спірних правовідносин при оспорюванні корпоративного права, виникають обґрунтовані сумніви, що за пасивності особи, вона буде спроможна захистити своє оспорюване право. Вважаємо, що характерною ознакою захисту оспорюваного права, є саме активність особи, яка змушена для його захисту брати участь у спорі щодо нього – захищати своє оспорюване право.

Слід також згадати, що і в силу процесуального закону саме особи мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, незваних або оспорюваних прав та законних інтересів (статт2,4 ГПК).

Отже, в даному випадку, і сам процесуальний закон визначає активну дію з боку особи по зверненню до суду за захистом її оспорюваного корпоративного права.

Крім того, у силу принципу змагальності за яким діє, і господарський, і цивільний процеси захистити таке право пасивно особі не є, на нашу думку за можливе.

Як приклад оспорюваного корпоративного права у суді можемо навести спори про визначення розміру частки та розміру статутного капіталу, при яких особа звертається за

захистом у суд з метою визначення розміру своєї частки, учасником з іншого боку виступає як інший учасник, що оспорує розмір частки, так і саме товариство. Як треті особи участь у спорі можуть брати і реєстратори, які мають обов'язок обліку таких часток, і відповідно корпоративних прав, які особа здобуває з них.

Таким чином, ознаками які характеризують оспоруване корпоративне право, на нашу думку, є:

1. Оспоруване право не містить ознак порушеного права.
2. Оспоруване право викликає певну невизначеність особи в належності їй корпоративних прав чи їх розміру.
3. Множинність учасників у корпоративному спорі про оспоруване право, адже є як мінімум два учасники, або більше, які «сперечаються» за те кому з них належить корпоративне право в цілому чи у певному обсязі.
4. Інша особа, як правило, претендує на таке корпоративне право.
5. Оспоруване право може бути захищене у спосіб його визнання, а не відновленим в силу відсутності ознак порушення корпоративного права.
6. Оспоруване право захищається активними діями особи шляхом звернення у суд.
7. У даний час судовий захист оспорованих корпоративних прав належить до виключної господарської юрисдикції.

Висновки. На підставі викладеного, можна дійти висновку, що такі категорії як оспорування та невизнання корпоративного права містять, як спільні так і відмінні ознаки, що їх характеризують.

Так, спільним для обох є:

1. Не містять ознак порушеного права.
2. Дані права можуть бути захищені у спосіб їх визнання, а не відновлення в силу відсутності ознак порушення корпоративного права.
3. У обох випадках при захисті невизнаного чи оспорованого корпоративного права особа повинна вчинити певні активні дії для їх захисту - звернутись у суд за захистом права шляхом визнання права (підтвердити корпоративне право).
4. У даний час судовий захист невизнаних та оспорованих корпоративних прав належить до виключної господарської юрисдикції.

Мають місце, і певні відмінні ознаки:

1. Особа, яка не визнає чуже корпоративне право, не претендує на нього. Тоді як при оспоруванні корпоративного права інша особа, як правило претендує на таке право, вважаючи його належним повністю чи частково їй.
2. При невизнанні права має місце як правило пасивна бездіяльність особи, яка невизнає право. Тоді як при оспоруванні права це переважно активні дії особи. Адже має місце особа, яка вважає таке право належним їй, та з другого боку - інша особа, яка у свою чергу вважає, що право належить їй, і також претендує на це право. Вирішення такого спору, однозначно потребує активних дій обох осіб у судовому порядку.

Посилання:

1. Академічний тлумачний словник (1970-1980). Електронний ресурс. URL: <http://sum.in.ua/s/efektyvnyj>.
2. Куршелець Д. Невизнання і оспорування права як підстава охорони і захисту в договірному праві // Національний юридичний журнал: Теорія і практика. -2014.- с. 93-98.
3. Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій: навч. Посіб. /за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 448 с.
4. Цивільний кодекс України: науково – практичний коментар. / За заг. ред.. Я. М. Шевченко. К. Коцєрн «видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 704 с.
5. Цивільний кодекс України: науково – практичний коментар. Т.1.: Загальні положення. Особи / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої.- Харків: ЕКУС, 2020. 928 с.(Серія «Коментарі та аналітика»).
6. Господарський процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> .

7. Цивільний кодекс України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Статтю було подано	20.07.2023	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	23.07.2023	The article was revised
Статтю було прийнято	25.07.2023	The article was accepted